

Nr 685

Av herr Hedlund m. fl., om förbättring av personalvården och de psykohygieniska betingelserna inom arbetslivet.

(Lika lydande med motion nr 561 i Första kammaren)

Det torde numera vara allmänt accepterat att arbetslivet för otaliga människor medför avsevärda, ibland hälsovådliga psykiska påfrestningar. Det talas rätt allmänt om arbetslivets stress, med allt vad denna kan innebära för individen av tävlingsmoment, karriärmoment och krav på prestation under ofta ogynnsamma yttre förhållanden. Det vore verklighetsfrämmande att tro att alla dessa stressfaktorer kan eller ens bör elimineras, eftersom de långt ifrån alltid kan anses skada hälsan och för stabila och psykiskt välanpassade människor kan utgöra en positiv stimulans. Många människor arbetar dock under ett för dem hälsovådligt psykiskt tryck, som absolut inte får accepteras som något självklart och oundvikligt. Lika väl som den arbetande måste få göra sin insats under arbetsförhållanden som är förenliga med hans kroppsliga hälsa bör han få göra det under förhållanden som inte sätter hans psykiska hälsa i fara.

I fråga om de kroppsliga belastningarna och påfrestningarna har utvecklingen inom arbetslivet som helhet betraktad varit positiv. Maskinerna har i allt större utsträckning övertagit det tyngsta och smutsigaste arbetet. Genom arbetarskyddslagstiftningen har riskerna för olycksfall och yrkesskador kraftigt motverkats, och förkortningarna av arbetstiden har givetvis inneburit en minskning av den totala fysiska belastningen per person räknat. Samtidigt och delvis sammanhängande med detta har arbetet alltmer specialiserats, rationaliserats och automatiserats, en utveckling som kan väntas bli ytterligare accelererad till följd av nya tekniska rön och nya marknader som öppnas för vårt näringsliv samtidigt som konkurrensen utifrån hårdnar. Kraven på att arbetet på kort sikt skall utföras enklare, snabbare och billigare kan emellertid på litet längre sikt lätt medföra belastningar som vår organism inte förmår bära utan att ta skada. Till de traditionella stressfaktorerna i arbetslivet kan sålunda adderas nya, skapade av en expanderande teknokratisk kultur.

I ett sådant läge gäller det naturligtvis att bevara de positiva dragen i denna utveckling samtidigt som man söker eliminera de negativa. I konsekvens därmed måste det anses ytterligt angeläget att verka för vad man kan kalla en psykohygienisk sanering av arbetslivet, såväl det nuvarande som framtidens, i övertygelsen att detta är såväl humanitärt som samhälls-ekonomiskt motiverat. Utöver att man därigenom skulle medverka till fö-

rebyggandet av olika psykiska såväl som psykosomatiska förslitningssjukdomar främjar sådana åtgärder även en bättre arbetstrivsel, två faktorer som tillsammans har ett nära samband och tillsammans leder till en ökning av produktiviteten. Enligt vår mening måste det anses vara en angelägen samhällelig uppgift och en humanitärt och ekonomiskt gynnsam investering att verka för en sådan psykohygienisk sanering liksom det varit det då det gällt att åstadkomma ur fysisk synpunkt tillfredsställande förhållanden inom arbetslivet. Denna sanering är sannolikt inte lika lätt att åvägabrinda som t. ex. att föreskriva skyddsanordningar på maskiner eller att ange under vilka betingelser giftiga ämnen får användas, men att betydande framsteg kan göras på kortare och längre sikt framgår klart av utländska erfarenheter och torde inte behöva diskuteras. Inte heller torde samhällets möjligheter till konstruktiva insatser på detta område behöva diskuteras, emedan forskning, utbildning och upplysningsverksamhet, alla tillgängliga för samhällliga åtgärder, måste tillmätas en stor betydelse i sammanhanget.

Den psykohygieniska saneringens innebörd och syfte kan sammanfattas i tre punkter: 1) »rätt man på rätt plats», 2) anpassning av arbetsuppgifter och arbetsmiljö till individens totala förmåga och behov, 3) en konstruktiv personalvård. Huvudprincipen vid förverkligandet av en sådan målsättning måste bli att man tar hänsyn till vad den mänskliga organismen tål och trivs med, inte bara fysiskt utan också psykiskt.

Vi vill i sammanhanget särskilt betona vikten av en god yrkesvägledning och av att denna utbygges och utvecklas på tillfredsställande sätt. Den är nämligen en grundläggande förutsättning för att få »rätt man på rätt plats». Yrkesvägledningen i allmänhet åvilar främst skolväsendet och arbetsmarknadsorganisationen, två samhällsinstitutioner som vi inte ämnar beröra i denna motion, som främst gäller spörsmål som mera direkt berör arbetslivet. Av stor vikt är naturligtvis också anlagsprövningen. Då numera en utredning tillsatts rörande den psykotekniska verksamheten tar vi heller inte upp denna fråga till behandling utan förutsätter att utredningen skall medföra en ökning av den psykotekniska testningskapaciteten i enlighet med vårt önskemål vid förra årets riksdag.

Det är självfallet att åtgärder för en bättre anpassning av arbetsuppgift och arbetsmiljö till individens fysiska och psykiska förmåga och behov måste grundas på den arbetsvetenskapliga forskningens rön, och ökade forskningsinsatser inom arbetsfysiologi och arbetspsykologi utgör därför en grundläggande förutsättning för här skisserade program. De insatser som gjorts i detta avseende får hälsas med tillfredsställelse, men det är enligt vår mening uppenbart att ökade insatser måste göras om resultatet skall kunna bli tillfredsställande. Vi föreslår att riksdagen gör ett uttalande härom.

Det kan här vara lämpligt att i korthet beröra den arbetsvetenskapliga forskningens olika förgreningar och verksamhetsområden.

Ett sådant område utgöres av anlagsundersökningar med beaktande av såväl de fysiologiska som de psykologiska aspekterna. Ett annat utgöres av arbetsanalyserna, varvid olika arbetsuppgifter och yrken studeras fysiolo-

giskt och psykologiskt och uppdelas i sina olika komponenter. Uppgiften att så utforma yrkesutbildningen att förmågan att utföra arbetet på bästa sätt blir så välutvecklad som möjligt, lämpligaste introduktion och inkörning i nya arbetsuppgifter, studier av olycksfallsrisker och deras sammanhang med tekniska, fysiologiska och psykiska faktorer, gruppdynamiken på arbetsplatsen, arbetsledning och personaladministration, automationens, den kontinuerliga driftens och ackordsarbetets medicinska och psykologiska problem, motivationsforskning, forskning rörande den fysikaliska arbetsmiljön, utformning av maskiner och verktyg på det fysiologiskt och psykologiskt riktiga sättet, forskning kring problemet monoton, trötthetsforskningen med sina många problem om vilopausernas längd, antal, placering och utformning i olika arbeten, personalvårdens många olika aspekter, allt detta, vilket allt är av avgörande praktisk betydelse för en rationell lösning av arbetslivets fysiska och psykiska problem, är viktiga uppgifter för den arbetsvetenskapliga forskningen.

Denna arbetsvetenskapliga forskning i vårt land har emellertid handikappats dels av otillräckliga resurser, splittring på ett flertal icke samarbetande institutioner och, sist och kanske viktigast, av underlåtenheten att låta arbetslivet ta de praktiska konsekvenserna av forskningsrönen. Detta sistnämnda utgör ingen nedvärdering av vad som uträttats av värdefulla forskningsinsatser utan endast ett konstaterande att överförandet av ett genom en mängd delforskningar tillkommet forskningsresultat, som borde vara av väsentligt värde för arbetsmarknadens parter, i många fall aldrig når den som resultatens ändå ytterst berör. Detta principiellt enkla kommunikationsproblem måste därför anses utgöra ett av grundproblemen vid den psykohygieniska saneringen av arbetslivet.

Det är sannolikt att t. ex. den sociologiska och socialpsykologiska forskningen skulle kunna medverka till lösningen av detta problem. Eftersom man någonstans måste börja vill vi i dagens läge emellertid förordad en försöksverksamhet med syfte att inom vissa enheter i arbetslivet omsätta avsnitt av de arbetsvetenskapliga rönen i praktisk tillämpning. Med hänsyn till samhällets ansvar i sammanhanget och de förutsättningar som krävs för en sådan försöksverksamhet — vilken dock måste gälla »verkliga» arbetsplatser — bör en sådan försöksverksamhet bedrivas inom den statliga sektorn. Vi förordar att frågan om en sådan verksamhet tas upp till prövning. Den bör ha till syfte dels att kartlägga vilka problem som möter vid överförandet av ifrågakvarande forskningsresultat i praktisk tillämpning och således ge impulser till vidare forskning kring sådana problem, dels att utröna vilka grundläggande metoder och tillvägagångssätt som bör tillämpas vid ett sådant överförande, dels att tillskapa enheter och arbetsplatser som kan tjäna som föredöme och vägledande exempel även för den privata sektorn av arbetslivet. Det är praktiskt att till en början låta en sådan verksamhet få förhållandevis liten omfattning för att sedan på grundval av gjorda erfarenheter eftersträva en successiv utbyggnad.

En annan möjlighet att öka intresset för en god personalvård och för arbetslivets övriga psykohygieniska aspekter ligger i en intensifierad rådgiv-

nings- och upplysningsverksamhet, som riktar sig till såväl företagare som arbetsledare och andra anställda. Enligt vår mening föreligger en betydande eftersläpning på detta område. Då det gäller omtanken om de arbetandes kroppsliga hälsa finns inte blott förhållandevis konkreta och detaljerade föreskrifter utan också en omfattande organisation för uppsikt över föreskrifternas efterlevnad och för att i övrigt åstadkomma framsteg och förbättringar på området. Problemen på det psykiska planet varken bör eller kan lösas genom övervakade författningsbestämmelser, däremot genom att området ägnas ökad uppmärksamhet och att berörda parter intresseras för en lösning av de förefintliga problemen. Sådan uppmärksamhet och sådant intresse kan skapas genom rådgivning och upplysningsverksamhet.

Frågan om hur en sådan upplysningsverksamhet bör utformas och organiseras bör utredas. Det bör därvid prövas om inte i samarbete med PARådet och arbetsmarknadens parter arbetarskyddsstyrelsen och dess underinstanser bäst lämpar sig att svara för en sådan verksamhet. Härför talar bl. a. att dessa organ delvis är disponerade för en verksamhet rörande arbetarskyddets fysiska sida som kan sägas motsvara den verksamhet vi här förordar på det psykiska planet. Verksamheten bör främst rikta sig till de lokala instanserna, således till företagen, företagsnämnderna och arbetstagarernas lokala sammanslutningar m. fl. Verksamheten torde böra omfatta såväl skriftliga informationer, d. v. s. upplysningsskrifter, som konsultationer, kurser och konferenser.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen med tillkännagivande att ökade resurser bör ställas till den arbetsvetenskapliga forskningens förfogande måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande

dels frågan om försöksverksamhet vid vissa enheter inom den statliga sektorn avseende överförande av arbetsvetenskapliga forskningsresultat i praktisk tillämpning i syfte att därigenom förbättra personalvård och psykohygieniska betingelser inom arbetslivet,

dels frågan om upplysnings- och rådgivningsverksamhet, likaledes i syfte att förbättra personalvård och psykohygieniska betingelser inom arbetslivet, samt

2. beakta vad i motionen i övrigt anförts.

Stockholm den 26 januari 1963

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson

Nils G. Hansson

i Sundborn

i Skegrie

S. G. W. Wahlund

Sven Vigelsbo

Per Svensson

i Stenkyrka

Gustaf Svensson

Harald Larsson

Gunnar Larsson

i Vä

i Hedenäset

i Luttra